

Kentsel Sitlerde Değişim: Doğu Karadeniz Bölgesi Kentsel Sitleri

Nimet CANDAŞ KAHYA
Ayşe SAĞSÖZ

"The assence of conservation is judgement[1]."

(Korumanın özü karardır.)

Sir Hugh Casson, 1984

Arş. Gör.,
Karadeniz Teknik
Üniversitesi
Doç. Dr.,
Karadeniz Teknik
Üniversitesi

Tarihi çevre korumanın amacı, tarihi yerleşmeleri yok olmaktan kurtarmak, kültür mirasını günümüz yaşamıyla bütünleştirmektir^[2]. Tarihi yapı yada çevreyi koruma kavramı, gelişmesinden çok önce, yaşamın bir parçası olarak hep vardı, fakat bugünkü anlamının dışında; sadece sahip olunanın ömrünü uzatmak, ondan daha fazla yararlanmak anlamlarını içermekteydi. Günümüzde ise tarihi çevre, geçmişte olmayan bir kültürel statü, bir dokunulmazlık statüsüne eriştiği için korunmaktadır^[3][4]. Bugün ise tarihi çevrelerin işlevsel değerinin yanı sıra estetik, kültürel vb. değerlerinin, anlamlarının bilinmesi ve geleceğe aktarılmasının sağlanması endişeleri bu boyutun da önüne geçilmesine neden olmuştur. Toplum sadece bugünü ve yarını ile değil, bütün geçmişi ile tanınıyorsa, geçmişin en görkemli ve kesin görüntüsü bütün bir kent dokusunda yaşar der Kuban^[5] ve değişme, gelişme, yeni aşamalar, sağlıklı bir toplumun kaçınılmaz yoludur der Özer. Ancak, bu yol geçmişimizin değerlerine

eğilmeyi, onların yaratılmalarındaki bileşenleri gözden geçirmemeyi gerektirmez. Geçmişimizin ürünlerini, onların yaratılma ortamlarını açıklıkla ortaya koymak, üstelik gelecek için aydınlık bir yol bulmayı da kolaylaştırır^[6] şeklindeki açıklamaları tarihi çevrelerin önemini daha iyi vurgulamaktadır.

Görüldüğü üzere, tarihi çevre korumanın gerekliliğinin iki önemli boyutu vardır. Kültür varlıklarının bugüne ulaşan yapılarının, aynı yada farklı işlevler ile kullanılarak elde edilen tarihi çevre korumanın somut yararları, korumanın gerekliliğinin ilk boyutunu oluşturmaktadır. İnsanlığın, varlığının tüm birikimlerini yansıttığı kentlerin sürekliliği içinde; uygarlığının bilgi ve görgü düzeyini hem kendi ulusuna hem de dünyaya sergileyişi, tarihi çevre korumanın ikinci ve günümüzde en geçerli olan boyutunu oluşturmaktadır.

Korumada bilinçlenmeye başlanıldığı 1950'li yıllardan bu yana [7], tüm yasal düzenlemeler;

¹ Tiesdell, S., Oc, T., Healt, T., Revitalizing Historic Urban Quarters, First published, London 1996

² Ahunbay, Z., Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, Birinci Baskı, YEM Yayın, İstanbul, 1996

³ Erder, C., Tarihi Çevre Bilinci, Yayın No:24, ODTÜ Yayını, Ankara, 1975

⁴ Üstünkök, O., Tarihi Çevre Koruması Mı?, Tarihi Çevre Savunması Mı? Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi, 2. Kitap, Kasım 1982, Ankara, 270-281

⁵ Kuban, D., Evleri ve Kentleri Niye Korumalı? İstanbul'dan Göreme'ye Kültür Mirasımız, Milliyet Gazetesi, 1984

⁶ Özer, B., Tarih-Gelenek ve Çağdaş Mimarlık, Yapı Dergisi, Sayı 52, 1983

⁷ Çeçener, B., Taşınmaz Eski Eser Koruma Olayı Kararları Organları Koruma Politikası ve Ülkemiz, Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi, 2. Kitap, Kasım 1982, Ankara, 251-270

Bu noktada, ulusal ve uluslararası düzeyde bilimsel ölçütlere oturtulmuş 'sit' kavramının, Türkiye'de giderek yozlaştığı, ciddiyetini, anlam ve önemini yitirdiği tartışılabilmektedir.

Koruma Yüksek Kurulları, Koruma Bölge Kurulları, ilgili bakanlık, gönüllü kuruluşlar olmak üzere ilke koyan ve denetleyen kurumlar tarafından yapılmaktadır. Kültür varlıkları belirlenen parametrelere göre sınıflandırılıp isimlendirilmekte ve her kültür varlığı kendi grubu içinde ele alınmaktadır. İlk olarak, Taşınır Kültür Varlıkları ve Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları (anıtlar,sitler) olmak üzere iki kısımda incelenen bu eserler, ikinci aşamada, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları, anıtlar ve sitler olarak iki gruba ayrıldıktan sonra, sitler özelliklerine göre, kentsel, tarihi, doğal, ...vb. isimlerle ifade edilirler. Bu başlıklar da önem derecelerine göre I., II. ve III. Derece olmak üzere üç grupta toplanırlar^[8]. Bir bölge, sit olabilmesi için gereken şartları taşıyorsa, 'sit' olarak ilan edilir, kesinlikle koruma altına alınır, bölgenin bundan sonraki fiziksel gelişimi için koruma planları düzenlenir, gereken parasal kaynak hükümetçe belirlenir ve artık tescilli sit alanında yapılacak her türlü uygulama belirlenen kurallara ve ilkelere göre yapılır. Ancak, bazen de sivil toplum örgütlerinin baskısına dayanamayan koruma kurulları, yeterli şartları taşımış olmasına rağmen, gereken parasal kaynak sağlanmadan, oldukça yüzeysel bir içerikle sit kararını almakta ve bundan sonrası için ne kendi bir şey yapabilmekte, ne de bölge içinde yapılaşmaya izin vermektedir. Halk, devlet, sivil toplum örgütleri, sürekli tartışma içinde olup, korumanın ürkütücü ve eziyet verici boyutları ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde, giderek ülke topraklarının çoğu, anlamını ifade edemeyen 'sit'lerle dolmaktadır. Bazen de sitler için gerekli alt yapı titizlikle sağlanmakta, koruma planları üniversiteler işbirliği ile yapılmaktadır. Ama uygulamadaki aksaklıklar sonucunda bu kadar emekle hazırlanan planların, plancının kentsel sitlere verdiği katkıyla 'doyum' ve 'huzur' a kavuşmanın mutluluğu dışında hiç bir yararı olamamaktadır^[9]. Bu noktada, ulusal ve uluslararası düzeyde bilimsel ölçütlere oturtulmuş

'sit' kavramının, Türkiye'de giderek yozlaştığı, ciddiyetini, anlam ve önemini yitirdiği tartışılabilmektedir^[10].

Türkiye'de kültür varlıklarını korumada devlet politikası olarak izlenen yol, genellikle "tescilleme" ile sınırlı kalmakta, yasal boyutunu neredeyse batılı toplumlara eş zamanlı tamamlamış olmasına rağmen ^[11], ekonomik alt yapısını oluşturmada güçlük çektiğinden; korumanın planlama ve planın uygulanması aşamaları çok yavaş ilerlemektedir. Türkiye genelindeki tescilli 188 kentsel sitin, koruma planları yapılarak hayata geçirilmiş ve kentle bir bütünlük arz eder biçimde yaşatılanlarının sayıları ise üçü beşi geçmemektedir. Bu noktada; korumada tek başına kalan "devlete" korumanın tüm başarısızlığının maliyetini yüklemek gerçekçi olamaz; başarılı koruma uygulamaları ancak toplumsal katılımı gerçekleştirebilir. Devletin koruma faaliyetlerini üstlendiği ülkemizde; halk yeterli bilinç düzeyinde değilse, sivil toplum örgütleri yeterli sayıda kurumlaşmamışsa, korumada izlenen bugünkü yöntem çok da başarısız olarak değerlendirilemez. Başarılı sonuçlar, sorumluluğu kurumların birbirlerine yüklemeleriyle değil, her kurumun sorumluluklarını yerine getirmeleri ve katkılarıyla elde edilebilir.

Tüm kesimleriyle birlikte toplumu doğrudan ilgilendiren tarihi çevrenin korunması sorumluluğu yerine getirilebildi mi, ya da başladığı günden bu güne ne kadar mesafe kat edildi, olumlu yönde bir şeylerin yapılması amaçlanırken, bir kısır döngüde sıkışılıp istenilen noktaya ulaşılabildi mi? gibi, süreci ve bugünü sorgulayacak soruların ve sorunların, yapılan çalışmalara bakılarak yanıtlanmaya çalışılabileceği bu araştırmada da irdelenmektedir. Bu bağlamda, Doğu Karadeniz Bölgesi Kentsel Sitlerinin bugünkü durumlarını irdelemeyi amaçlayan araştırma ile bölgede korunmaya çalışılan kentsel sitler hakkında bilgi verilmesi hedeflenmiştir^[12].

⁸ Kanadoğlu, S., Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Hukuku, Birinci Baskı, Turhan Kitabevi Yayını, Ankara, 1998

⁹ Madran, E., Korumacı Değil Miyim Neyim?, Ege Mimarlık Dergisi, 22,(1997)1, 23-25

¹⁰ Kuban, D., Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu, Birinci Baskı, YEM Yayın, İstanbul, 2000

¹¹ Candaş, N., Efficiency of Institutions in Preservation: A Case in Historic Districts or Eastern Black Sea Region, Livenarch International Congress, p.p 288-298, 1-4 July 2003, Trabzon-Turkey

¹² Candaş, N., Tarihi Çevre Korumada Yaklaşımlar ve Teknikler, Örnekleme:Doğu Karadeniz Bölgesi Kentsel Sitleri, Yüksek Lisans Tezi,K.T.Ü., Trabzon, 2002

Çalışma Alanları ve Kullanılan Yöntem

Çalışma alanı, Doğu Karadeniz Bölgesinde yer alan Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu denetimindeki sekiz Kentsel Siti içermektedir. Zamanının kent merkezleri olan bölgelerden bugün; Trabzon I, II, III Nolu Kentsel Sit Alanları, Sürmene II Nolu Kentsel Sit Alanı, kısmen Giresun ve Akçaabat Kentsel Sit Alanları kent merkezi olma konularını devam ettirmektedirler. Ancak Konakönü Kentsel Sit Alanı ve Sürmene I Nolu Kentsel Sit Alanı 20.y. ile gelişen yeni kent merkezlerinin dışında kalmışlardır.

Bölgeler, oluşumunu 19.yy. sonu ve 20.yy. başı tamamlayan anıtsal ve sivil mimari eserlerinden oluşmaktadır. Anıtsal ve sivil mimari eserlerin bölgelerdeki yoğunluğu, bölgelerin kent merkezi oluşları ile doğru orantılıdır. Trabzon I, II, III Nolu Kentsel Sit Alanları, sivil mimari eserlerin yanı sıra anıtsal mimari eserlerin de yoğun bulunduğu bölgelerdir. Kent surların içinde yer olan bu üç bölgenin kuruluşları M.Ö. 2000-750 yıllarına dayanmaktadır. Ancak bu çağlardan günümüze, bölgeden geçen her uygarlığın birikimi ile sonlanmış surlar ulaşmıştır. Bölgedeki diğer anıtsal ve sivil mimari eserleri 19. ve 20.yy. eserleridirler. Trabzon I, II, III Nolu Kentsel Sit Alanları dışındaki diğer bölgeler ise istisna birkaç anıtsal yapı dışında yoğunlukla sivil mimari eserlerinden oluşmaktadır^[13].

Trabzon I, II, III Nolu Kentsel Sit Alanları, Tablo.1 ile özetlenen koruma sürecine gelinceye kadar iki önemli koruma süreci daha geçirmiştir. Birincisi Doğu Karadeniz Bölgesinde Osmanlı sonrası ilk planlama çalışması, 1937 öncesinde Jacques H. Lambert'in kente gelip yaptığı saptamalarla oluşturduğu 'Trabzon Merkezi Kent Planı'dır ve 1938'de onanarak uygulanmaya başlanmıştır. İkinci planlama çalışması ise İller Bankası tarafında ulusal düzeyde açılan bir yarışma ile 1968'de başlatılmıştır. Bu yarışma sonrası birinci ödülü kazanan grubun hazırladığı planda, eski kentin çekirdeğini oluşturan bu bölgeler 'Protokol Alanı' içinde belirlenerek korunmaya çalışılmıştır^[14]. Trabzon merkezinde yer alan üç kentsel sit alanı dışındaki diğer bölgeler için,

tablo 1. ile özetlenen ilk ve tek koruma süreci olan çalışma öncesinde herhangi bir planlama çalışması yapılmamıştır^[15].

Bölgedeki tüm kentsel sitlerde yapılar, Osmanlı, Rum ve Melez olmak üzere üç döneme ait olup, bölgede oldukça bol bulunan ve yöresel malzemeler olan ahşap, taş ve yarı kagir malzemeler kullanılmıştır. Sivil mimari eserlerde, çok küçük farklar dışında hemen her bölgede aşaneli, hayatlı ve sofalı olarak çeşitlenen benzer planlama tipleri kullanılmıştır^[16].

Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu denetimindeki Doğu Karadeniz Bölgesi Kentsel Sitlerinin mevcut durumlarının araştırıldığı çalışmada "Örnek Alan Çalışması" olarak tanımlanan "Case Study" yöntemi kullanılmıştır. Fotoğraflama, gözlem, bölge sakinleri ile görüşmeler, denetleyici ve yönetici kamu kurumları ile görüşmeler gibi tamamlayıcı yöntemlerle birlikte, oluşturulan üç aşamalı bir analiz yöntemi, çalışma alanındaki tüm kentsel sitlerde uygulanmıştır. Üç aşamalı analiz yöntemi, alanların genel analizleri, alanların yapı düzeyinde analizleri ve alanların karşılaştırmalı analizlerini içermektedir.

Çalışma alanlarını oluşturan tescilli kentsel sitler;

- I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez,
- II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez,
- III Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez,
- Akçaabat Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Akçaabat,
- Giresun Kentsel Sit Alanı, Giresun/Merkez,
- Konakönü Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Araklı,
- I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene,
- II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene,

¹³ Candaş, N., a.g.e.

¹⁴ Aysu,E., Trabzon Kenti Planlama Çalışmaları ve Tarihsel Çevre Koruma İlişkileri, Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi, 2. Kitap, Ankara ,1982, 181-208

¹⁵ Candaş, N., a.g.e.

¹⁶ Candaş, N., a.g.e.

olmak üzere sekiz bölgeden oluşmaktadır. Ele alınan kentsel sitelerin tescil tarihleri ile başlayan koruma süreçleri ise aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Analizler

Çalışma alanındaki tescilli sekiz kentsel sit, bölgesel anlamda korunuyor sayılmasına rağmen, tek yapı ölçeğinde incelendiğinde korunamadıkları saptanmıştır. Tüm tarihi yapılar nitelikli bir bakımdan geçirilemediğinden yok olmaya, teker teker yok olan tarihi yapılarla bölgeler, tarihi çevre olma özelliklerini kaybetmeye devam etmektedirler.

Çalışmada, her bir bölgedeki tescilli tüm yapılar “sağlamlık derecelerine göre yapılar” başlığı altında sınıflandırılmıştır. Böylece yapıların günümüze ulaşan haliyle sağlamlık derecelerinin belirlenmesine çalışılmıştır. Detaylandırılan bu başlığın alt başlıkları aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:

Sağlamlık Derecelerine Göre Yapılar

- Yok Olan Yapılar: Koruma İmar Planında var olup, Halihazır planda bulunmayan,
- Ağır Tahripli Yapılar: Ağır tahripli, kullanılmayan, boş,
- Değerlendirilebilir Yapılar: Herhangi bir

işlevle kullanılan yapılar olarak gruplanmıştır.

Değerlendirilebilir yapıların yoğunlukla bulunduğu bölgelerin “aktif”, yok olan ve ağır tahripli yapıların yoğunlukla bulunduğu bölgelerin “pasif” korunduğu kabulünden yola çıkarak; her bir bölgenin aktif ve pasif korunan noktalarının belirlenebilmesi için, yapılar “koruma türü” başlığı altında aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:

Koruma Türü

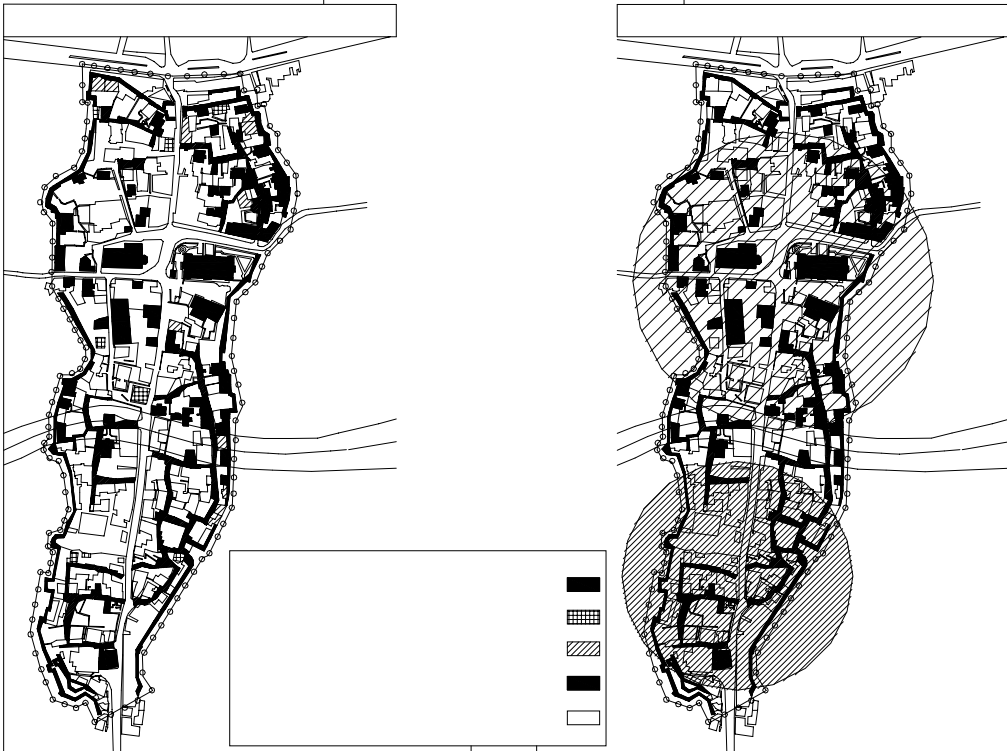
- Aktif Korunan Yapı: Değerlendirilebilir,
- Pasif Korunan Yapı: Ağır tahripli , yok olan yapılar şeklinde ele alınmıştır.

Alan çalışması ve analizler sonrasında çakıştırılan bölgelerin koruma imar ve halihazır imar planları ile elde edilen mevcut halihazır imar planları, çalışma alanındaki kentsel sitlerde tarihi dokunun giderek yok olduğunu ortaya çıkarmıştır. Sekiz kentsel sit alanındaki her bir tescilli yapının sağlamlık derecelerinden yola çıkarak, saptanan aktif ve pasif korunan bölgeleri ile kentsel sitelerdeki tarihi dokunun giderek yok oluşu aşağıdaki haritalarda özetlenmiştir. Birinci aşama, sağlamlık dereceleri belirlenen tescilli yapıların gösterildiği mevcut halihazır plandır. İkinci aşama ise, yapıların sağlamlık derecelerinden yola çıkarak elde edilen aktif ve pasif korunan bölgeleri göstermektedir.

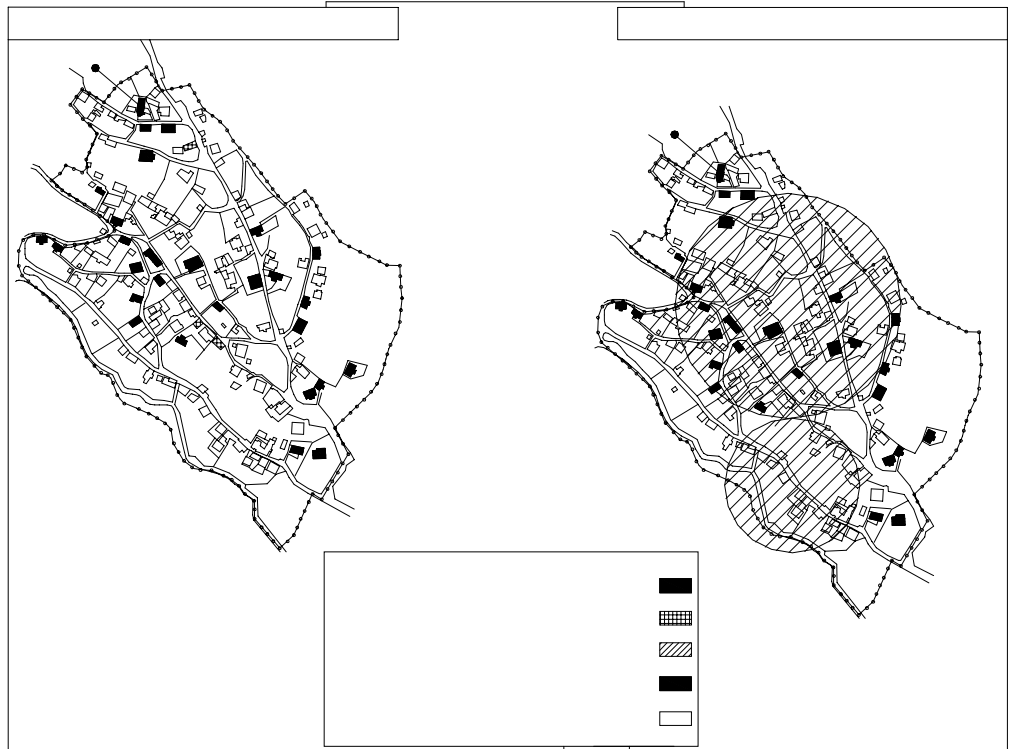
Tablo 1. Doğu Karadeniz Bölgesindeki Tescilli Kentsel Sitlerin Korunma Süreçleri

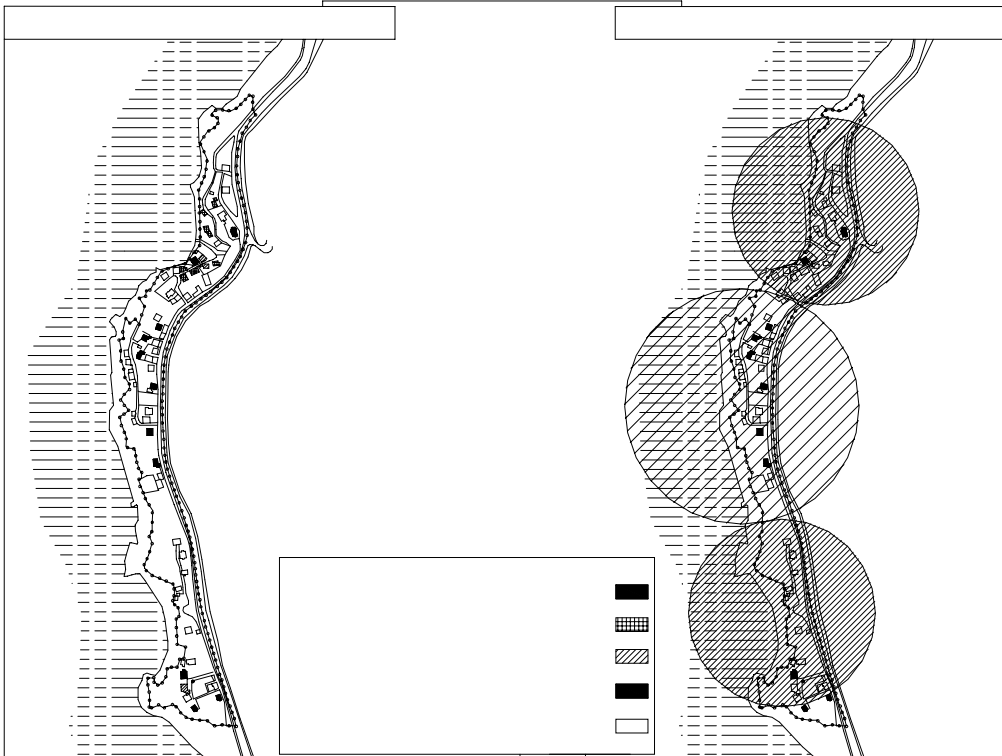
ÇALIŞMA ALANINDAKİ KENTSEL SİTLERİN TESCİLLENME, PLANLAMA VE ONANMA -UYGULAMAYA BAŞLANMA- TARİHLERİ

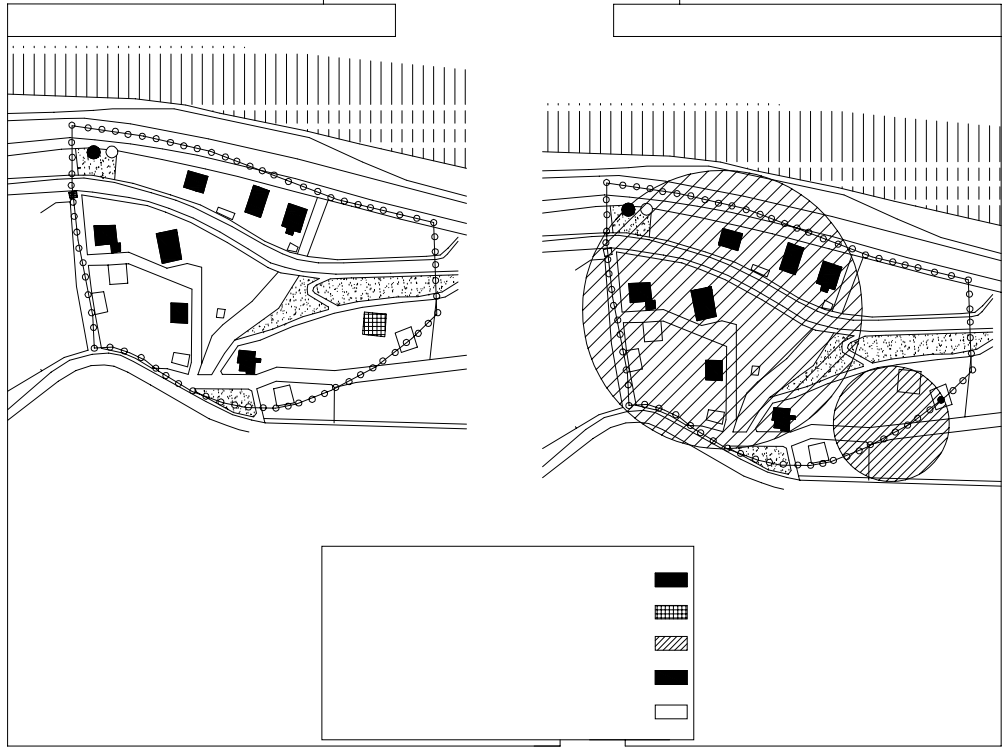
	Sit Alanı Olarak Tescil tarihi	GeçişDönemi Yapılanma Koşulları	Koruma İmar Planının Yapılış Süreci	Koruma İmar Planının Onanma Tarihi
Akçaabat Kentsel Sit Alanı	26.04.1988 Tarihli 19. Sayı ile	26.04.1988 Tarihli 19. Sayı ile	G.D.Y.K.U-K.İ.P.O arasındaki süre	15.07.1997 Tarihli 2898 Sayı ile
Giresun Kentsel Sit Alanı	14.02.1986 Tarihli 1917 Sayı ile	14.02.1986 Tarihli 1917 Sayı ile	G.D.Y.K.U-K.İ.P.O arasındaki süre	16.05.1997 Tarihli 1781 Sayı ile
Konakönü Kentsel ve Doğal Sit Alanı	18.07.1996 Tarihli 2526 Sayı ile	28.01.1996 Tarihli 3371 Sayı ile	G.D.Y.K.U	-
Sürmene I ve II Nolu Kentsel Sit Alanı	16.05.1991 Tarihli 1003 Sayı ile	30.01.1992 Tarihli 1268 Sayı ile	G.D.Y.K.U-K.İ.P.O arasındaki süre	31.03.2001 Tarihli 4100 Sayı İle
Trabzon I, II ve III Nolu Kentsel Sit Alanları	04.09.1985 Tarihli 1426 Sayı ile	04.09.1985 Tarihli 1426 Sayı ile	G.D.Y.K.U-K.İ.P.O arasındaki süre	01.06.1989 Tarihli 334 Sayı ile

Tüm tarihi yapılar nitelikli bir bakımdan geçirilemediğinden yok olmaya, teker teker yok olan tarihi yapılarla bölgeler, tarihi çevre olma özelliklerini kaybetmeye devam etmektedirler.

Sürmene II Nolu Kentsel Sit Alanında tahrip olan ve yok olan yapı saptanmadığından, bu alanın gelecekteki durumuna ilişkin bir yorum yapılamamaktadır.

Değerlendirme ve Bulgular

Tüm bölgeler için, koruma imar planlarından saptanan tescilli yapılar (Tablo 2.); bölgelerin halihazır planları ile karşılaştırılarak ve yerinde tespit yapılarak bulunan yok olan yapılar, sağlamlık derecelerine göre analiz edilmişlerdir.

Tablo 2 . Kentsel Sitlerdeki Tescilli Yapılar

	Tescilli yapı sayısı
I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	38
II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	96
III Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	58
Akçaabat Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Akçaabat	32
Giresun Kentsel Sit Alanı, Giresun/Merkez	47
I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene	9
II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene	9
Konakönü Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Araklı	26

Sekiz kentsel sit sınırı içindeki bölgelerin aktif ya da pasif korundukları (koruma türü: aktif koruma, pasif koruma) ve tescilli yapıların sağlamlık dereceleri (sağlamlık derecelerine göre yapılar: yok olan yapılar, ağır tahripli yapılar, değerlendirilebilir yapılar) aşağıdaki tablolarda oransal olarak ifade edilmiştir (Tablo 1, 2). Kentsel Sitler aşağıdaki oranlarda aktif ya da pasif olarak korunmaktadırlar.

Tablo 3 . Kentsel Sitlerin Korunma Göstergeleri

	Aktif (%)	Pasif (%)
I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	84	16
II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	87	13
III Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Merkez	94	6
Akçaabat Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Akçaabat	91	9
Giresun Kentsel Sit Alanı, Giresun/Merkez	89	11
I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene	78	22
II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Sürmene	100	0
Konakönü Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Araklı	65	35

Yukarıdaki oranlardan çalışma alanındaki kentsel sitlerin büyük ölçüde korunduğu söylenebilmektedir. Kentsel Sitler içindeki tescilli yapıların sağlamlık durumları aşağıdaki tabloda ifade edilmiştir.

Tablo 4. Kentsel Sitlerdeki Yapıların Sağlamlık Göstergeleri

	Değerlendirilebilir Yapılar (%)	Tahrip Ol. Yapılar (%)	Yok Olan Yapılar (%)
I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/ Merkez	72	14	14
II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/ Merkez	75	11	14
III Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/ Merkez	83	7	10
Akçaabat Kentsel Sit Alanı, Trabzon/ Akçaabat	91	9	0
Giresun Kentsel Sit Alanı, Giresun/ Merkez	89	11	0
I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/ Sürmene	78	22	0
II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/ Sürmene	100	0	0
Konakönü Kentsel Sit Alanı, Trabzon/Araklı	57	31	12

Değerlendirilebilir yapıların en fazla, tahrip olan ve yok olan yapıların en az olduğu kentsel sitin en iyi korunduğu çıkarımı ile tüm kentsel sitler koruma durumları (iyiden kötüye doğru) aşağıdaki gibi derecelenmiştir:

1. II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/ Sürmene
2. Akçaabat Kentsel Sit Alanı, Trabzon/ Akçaabat
3. Giresun Kentsel Sit Alanı, Giresun/ Merkez
4. III Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/ Merkez
5. I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/ Sürmene
6. II Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/ Merkez
7. I Nolu Kentsel Sit Alanı, Trabzon/ Merkez

8. Konakönü Kentsel Sit Alanı, Trabzon/ Araklı

Yukarıdaki sıralamaya bağlı olarak en iyi korunan alan Sürmene II Nolu Kentsel Sit Alanı, en kötü korunan ise Konakönü Kentsel Sit Alanıdır.

Sonuçlar

Yapılan araştırma ve gözlemlere bağlı olarak, incelenen bölgelerde, kentsel sitlerin belirlenmelerinde en önemli ölçüt olan “bütünlük” ve “özgünlük” ilkelerinin yok olmaya başladığı ve sıradanlaştığı saptanmıştır.

Türkiye’de korumayı tam anlamıyla kavrayıp başarılı uygulamalarını ortaya koymaya çalışan akademisyen ve uygulamacı bir grubun, devlete yönelttiği “merkeziyetçi ve yüzeysel koruma anlayışı” eleştirisi bu çalışma ile de doğrulanmıştır [17]. Ayrıca, elde edilen bulgular, kentsel sitlerin tescillendikten sonraki süreçlerinde de giderek değişime uğradıklarını açıkça ortaya koymaktadır. Kentsel sitler genel anlamda korunuyor görünmelerine karşın, tek yapı ölçeğindeki sonuçlar tam tersi yönde belirlenmiştir.

Yapılan alan çalışmasından elde edilen bulgular özetlendiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Çalışma kapsamındaki kentsel sitlerin genel anlamda % 100-65 oranları arasında korundukları ve korunabilme düzeyinin, bölgenin kentin merkezinde yer alışıyla doğru orantılı olduğu saptanmıştır. %100 oranı ile en iyi korunan kentsel sit olan Sürmene II. Nolu Kentsel Sit Alanı, kent merkezinde, yaşamın tüm canlılığı ile devam ettiği bir bölgedir. %65 oranı ile en kötü korunan kentsel sit olan Konakönü Kentsel Sit Alanı ise kent merkezine daha uzak ve çoğu yapılarının boş, terkedilmiş olduğu bir bölgedir.
- Sürmene II. Nolu Kentsel Sit Alanının %100 oranı ile en iyi korunan kentsel sit oluşunun bir başka nedeni de diğer kentsel sitlerden daha küçük bir alanda konumlanmış olması ve çoğunlukla sivil mimarlık eserlerini barındırıyor olmasıdır.
- Oysa, kent merkezinde yer almalarına karşın, oldukça geniş bir alanı kaplayan ve eskime sürecinde ortaya çıkan yeni parsellerle oluşan

Kentsel sitler genel anlamda korunuyor görünmelerine karşın, tek yapı ölçeğindeki sonuçlar tam tersi yönde belirlenmiştir.

¹⁷ Candaş, N., Efficacy of Institutions in Preservation: A Case in Historic Districts of Eastern Black Sea Region, Livenarch International Congress, p.p 288-298, 1-4 July 2003, Trabzon-Turkey

rantın önüne geçilemediği Trabzon I, II, II Nolu Kentsel Sit Alanlarının, %84, %87, %94 oranları ile daha az korunan kentsel sitler oldukları belirlenmiştir. Bu alanlarda sivil mimarlık eserlerinin yanı sıra anıtsal eserlerin de yer alışı ve yapıların tümünde işlev değişikliğinin daha çok gözlemlenmesi, korumada daha az başarılı olunmasına neden olmaktadır. Bu noktada, işlev değişikliğinden kaynaklı yapıların tahrip edilmişlerini açıklamakta yarar vardır; tarihi yapıların işlevlerinin değiştirilerek korunmaya çalışılmaları eğer usta eller tarafından yapılıyorsa çoğunlukla başarılı sonuçlar vermektedir. Oysa, bu bölgelerde yapıların tahrip edilmesine neden olan işlev değişikliği, yapıyı kullanan mal sahibi yapıları; konutları daha fazla kiracının kullanacağı düzenle parçalamaları, konutların zemin katlarının ticaret üst katlarının depo olarak düzenlenmeleri ya da anıtsal yapıların ticaret ve depo yapılarına dönüştürülmeleri şeklinde gerçekleşmektedir. Buna ek olarak, kiracıların yaşadıkları yapıları benimsememeleri nedeniyle gerekli bakım-onarımları yapmamaları eskime sürecini hızlandırmaktadır.

• Neredeyse tamamı sivil mimarlık eserlerinden oluşan Akçaabat ve Giresun Kentsel Sit Alanları %91 ve %89 oranları ile oldukça iyi korunan alanlar olarak belirlenmiştir.

• Kentsel sitler, korunma süreçlerinde değişen yapıları ile farklı değerlerde bölgeler bütünü olmaya başlamışlardır; teker teker harap olan ve yıkılan yapıları ile bir kentsel sit neredeyse alanının yarısında hiçbir anıtsal yapının bulunmadığı bir bölge haline gelmiştir. Bu durum planlama kararlarında da dikkate alınmalı; gerekirse sit sınırları değiştirilmeli, bu kentsel sitler için birinci ve ikinci öncelikli koruma alanları belirlenmelidir.

• Kentsel sitlerin korunmaları için oluşturulan yasal düzenlemeler o bölgelerin yapılanma koşullarını da belirlemektedir. Bir kentsel sitte birinci ve ikinci öncelikli koruma alanları oluşmuşsa, bölgelerin korunmalarına bu alanların farklı değerleri göz önüne alınarak devam edilmelidir. Değerini yitirmeye başlayan bir bölge için hala bu kuralları gündemde tutmak o bölgede yaşayan halk ve devleti karşı karşıya getirmektedir. Bu da korumanın üzücü, içinden çıkılmaz boyutunu oluşturmaktadır.

• Toplum olarak değerini çok iyi anlayamadığımız mimari mirasımızın parçaları olan kentsel sitler tümüyle sonsuza kadar yaşatılması bir idealdir. Eğer bu başarılıyorsa, statik koruma planları ile ısrar etmek yerine, günün şartlarının değerlendirilerek, koruma planlarının yeniden gözden geçirilmesi gerekebilecektir.

Yapılan analizler sonucunda öz olarak, giriş bölümünde değinilen tarihi çevre koruma sorumluluğunun tam olarak yerine getirilemediği, günümüzde geçerli olan yasa ve yönetmeliklere rağmen tarihi çevre koruma bilincine ve istenilen koruma düzeyine ulaşılamadığı söylenebilir.

Kaynaklar

Ahunbay, Z., Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, Birinci Baskı, YEM Yayın, İstanbul, 1996

Aysu, E., Trabzon Kenti Planlama Çalışmaları ve Tarihsel Çevre Koruma İlişkileri, Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi, 2. Kitap, Ankara, 1982, 181-208

Candaş, N., Tarihi Çevre Korumada Yaklaşımlar ve Teknikler, Örnekleme: Doğu Karadeniz Bölgesi Kentsel Sitleri, Yüksek Lisans Tezi, K.T.Ü., Trabzon, 2002

Candaş, N., Efficiency of Institutions in Preservation: A Case in Historic Districts or Eastern Black Sea Region, Livenarch International Congress, p.p 288-298, 1-4 July 2003, Trabzon-Turkey

Çeçener, B., Taşınmaz Eski Eser Koruma Olayı Kararları Organları Koruma Politikası ve Ülkemiz, Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi, 2. Kitap, Kasım 1982, Ankara, 251-270

Erder, C., Tarihi Çevre Bilinci, Yayın No:24, ODTÜ Yayını, Ankara, 1975

Kanadoğlu, S., Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Hukuku, Birinci Baskı, Turhan Kitabevi Yayını, Ankara, 1998

Kuban, D., Evleri ve Kentleri Niye Korumalı? İstanbul'dan Göreme'ye Kültür Mirasımız, Milliyet Gazetesi, 1984

Kuban, D., Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu, Birinci Baskı, YEM Yayın, İstanbul, 2000

Madran, E., Korumacı Değil Miyim Neyim?, Ege Mimarlık Dergisi, 22,(1997)1, 23-25

Özer, B., Tarih-Gelenek ve Çağdaş Mimarlık, Yapı Dergisi, Sayı 52, 1983

Tiesdell, S., Oc, T., Healt, T., Revitalizing Historic Urban Quarters, First published, London 1996

Üstünkök, O., Tarihi Çevre Koruması Mı?, Tarihi Çevre Savunması Mı? Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi, 2. Kitap, Kasım 1982, Ankara, 270-281